

RIIGIKOHUS

ÕIGUSTEABE OSAKOND

**Riigikohtu aktuaalne praktika tsiviilasjades
01.01.-30.04.2014**

Maarja Aavik
kohtupraktika analüütik

Kristel Möller
peaspetsialist

Mai
2014

Sisukord

1	Kohtupraktika aktuaalsus	3
2	Statistiline ülevaade	3
3	Aktuaalse kohtupraktika ülevaade	4
3.1	Aegumise tähtjad	4
3.1.1	Aegumise tähtaja lõppemine	4
3.1.2	Aegumise tähtaja arvutamine	4
3.2	Heade kommete või avaliku korraga vastuolus olev tehing	5
3.3	Töötuskindlustusstaaži arvestamine	7
3.4	Lapse sünni puhune ülalpidamine	8
3.5	Riigilõivu põhiseaduspärasus	8
3.6	Isiku paigutamine kinnisesse asutusse.....	9

1 Kohtupraktika aktuaalsus

Riigikohtu praktika tutvustamise eesmärgiks on teatud Riigikohtu lahenditele tähelepanu juhtimine, mitte nende liigitamine olulisteks ja vähemolulisteks. Käsitletavat lahendit ei ole tähtsuse järjekorras ega loetelu ammendav. Ülevaates toodud Riigikohtu tsiviilkolleegiumi lahendid valiti välja alljärgnevate kriteeriumite alusel:

- 1) lahendiga muudetakse või arendatakse edasi senist praktikat;
- 2) praktika ühtlustamisele kaasa aitavad lahendid;
- 3) kui Riigikohus esmakordselt käsitleb teatud õigusinstituuti või lahendiga antakse juhiseid asjade lahendamiseks edaspidises praktikas;
- 4) üldkogule antud asjad;
- 5) kui on lahendile kirjutatud märkimisväärne eriarvamus;
- 6) lahendil on märkimisväärne *obiter dictum* osa.

2 Statistiline ülevaade

2014. aasta 1. jaanuarist kuni 30. aprillini saabus Riigikohtusse 461 menetlustaotlust tsiviilasjades. Riigikohtu tsiviilkolleegium vaatas nimetatud perioodil läbi 335 menetlustaotlust, menetlusse võeti 65 tsiviilasja, millele lisandus 55 asja 2013. aastast.

Riigikohtu tsiviilkolleegium tegi nimetatud perioodil põhistatud lahendeid 77 tsiviilasjas, sealhulgas üldkogu poolt 1, erikogu poolt 1, kolleegiumi kogu koosseisu poolt 3 tsiviilasjas.

Tsiviilasju vaadati liikide lõikes läbi enim vastavalt võlaõigust (36), asjaõigust (9) perekonnaõigust (6), äriõigust/ühinguõigust (4), täitemenetlust (5), elamuõigust (4) puudutavaid asju.

Kassatsiooni korras edasikaevatud kohtulahend jäeti muutmata 7 korral. Kohtulahend tühistati ning asjas tehti uus lahend 7 korral. Kohtulahend tühistati ja asi saadeti läbivaatamiseks ringkonnakohtule 29 korral. Kohtulahend tühistati ja asi saadeti läbivaatamiseks esimese astme kohtule 18 korral. Ringkonnakohtu lahend tühistati ja jõustati esimese astme lahend 4 korral. Kohtulahendit muudeti 7 korral. Menetlus lõpetati ühes asjas. Läbi jäeti vaatamata 3 avaldust. Lahend tühistati materiaaõiguse normi ebaõige kohaldamise tõttu 12 korral. Lahend tühistati protsessiõiguse normi ebaõige kohaldamise tõttu 26 korral. Lahend tühistati materiaaõiguse ja protsessiõiguse normi ebaõige kohaldamise tõttu 22 korral.

Sisulistest materiaaõiguslikest probleemidest käsitlevad tsiviilkolleegiumi lahendid mh aegumist, tsiviilseadustiku üldosa (TsÜS) § 86 kohaldamise eeldusi tarbijakrediidilepingute puhul, ülalpidamiskohustust, juriidilise isiku juhatuse liikme vastutust, pandiõigust, töölepingu ülesütlemist, viivist, korteriühistut puudutavaid küsimusi.

Olulisemad menetlusõiguslikud probleemid puudutasid menetluskulude kindlaksmääramist ja jaotamist, isiku kinnisesse asutusse paigutamise menetlust, täitemenetlust, hagimenetlust (eelmenetlus, asjaolude väljaselgitamine, menetlusse võtmine, menetlusse võtmisest keeldumine) ning pankrotimenetlust.

3 Aktuaalse kohtupraktika ülevaade

3.1 Aegumise tähtajad

3.1.1 Aegumise tähtaja lõppemine

2014. aasta 1. jaanuarist kuni 30. aprillini käsitleti Riigikohtu tsiviilkolleegiumis mitut aegumistähtaegadega seonduvat küsimust. Üheks oluliseks lahendiks selles osas on Riigikohtu tsiviilkolleegiumi kogu koosseisu 24. märtsi 2014. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-144-13. Nimetatud lahendis muudeti Riigikohtu varasemat seisukohta aegumise tähtaja lõppemise kohta, kui kohustuse täitmise tähtpäev langeb puhkepäevale.

Asjaolude kohaselt nõudis hageja kustjalt 2. juunil 2008. a sõlmitud laenulepingust tuleneva võla ja viivise tasumist. Hageja leidis, et nõue ei ole aegunud, kuna vahepeal aegumine katkes TsÜS § 158 alusel ja hakkas uuesti kulgema. Kolmeaastane aegumistähtaeg lõppes 11. veebruaril 2012, mis oli laupäev, ja seega lõppes tähtaeg 13. veebruaril 2012, mil hagi oli kohtusse esitatud. Kostja leidis aga, et aegumise katkemist ei ole toimunud ja nõude sissenõutavaks muutmiseks on möödunud rohkem kui 3 aastat.

Varasemalt on Riigikohus 18. aprilli 2012. a tsiviilasjas nr 3-2-1-47-12 tehtud otsuse punktis 14 leidnud, et aegumise tähtaja lõppemist ei mõjuta asjaolu, kas see langeb töö- või puhkepäevale. Kuid käesolevas lahendis muutis tsiviilkolleegium seda seisukohta, leides, et hagi esitamine kustja vastu nõude rahuldamiseks on käsitatav ühtlasi tahteavaldusena nõude makspanekuks ja seetõttu tuleb kohaldada ka TsÜS § 136 lg-t 8, mille järgi tahteavalduse tegemiseks või kohustuse täitmiseks ettenähtud tähtpäeva sattumisel riigipühale või muule puhkepäevale loetakse tähtpäev saabunuks puhkepäevale järgneval esimesel tööpäeval (p 12).

3.1.2 Aegumise tähtaja arvutamine

Aegumistähtaegade arvutamist käsitleti ühe küsimusena Riigikohtu tsiviilkolleegiumi kogu koosseisu 2. aprilli 2014. a otsuses asjas nr 3-2-1-162-13. Nagu Riigikohus ise nimetatud lahendis tõdes, ei ole Riigikohtu praktika aegumistähtaegade arvutamisel olnud ühtne (vt otsuse p 28) ning seetõttu tuli seda ühtlustada.

Näiteks on Riigikohus ühes lahendis leidnud, et 7. augustil 2003 võlatunnistuse järgi tasuda tulnud võla aegumistähtaeg möödus 7. augustil 2006 (Riigikohtu 29. septembri 2010. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-30-10, p 12). Samas hiljemalt 2. jaanuaril 2006 tasumisele kuulunud laenu kohta on leitud, et laenukohustus muutus sissenõutavaks ja aegumine algas 3. jaanuarist 2006 ja aegumistähtaeg möödus 3. jaanuaril 2009 (Riigikohtu 18. aprilli 2012. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-47-12, p 14).

Hageja väitis, et ta sõlmis kustjatega 1. veebruaril 2008. a laenulepingu, mille järgi on ta andnud kummalegi kustjale laenu 850 000 krooni. Kustjad pidid laenu tagasi maksuma 1. veebruariks 2009. a, kuid ei ole seda teinud. Hageja esitas 2. veebruaril 2012. a kustjate vastu hagi ja nõudis võla ja viivise tasumist. Kustjate väitel ei ole nad hagejalt raha saanud. Lisaks väitsid nad, et hageja nõue on TsÜS § 136 lg 2 ja § 146 lg 1 koostoimes aegunud 1. veebruaril 2012. a. Hageja leidis, et tema nõuded ei ole aegunud, kuna aegumine oli TsÜS § 167 lg 2 järgi vahepeal peatunud täiendava tähtaja andmise ja läbirääkimiste tõttu.

TsÜS § 146 lg 1 kohaselt on teingust tuleneva nõude aegumistähtaeg kolm aastat. Tähtaeg lõpeb TsÜS § 135 lg 2 järgi tähtpäeva saabumisel. Tähtpäeva saabumine määratakse

TsÜS § 136 lg 1 järgi tähtaja või kindlaksmääratud sündmusega. Kui tähtpäeva saabumine on määratud aastates arvatava tähtajaga, saabub tähtpäev TsÜS § 136 lg 2 järgi viimase aasta vastaval kuul ja päeval. TsÜS § 137 lg 1 järgi, kui tähtpäeva saabumine on määratud päevades või suuremates ajaühikutes arvatava tähtajaga, möödub tähtaeg tähtpäeva saabumise päeval kell 24.00, kui seadusest ei tulene teisiti.

Ülevaate aluseks olnud otsuses märgiti, et aastates arvatava aegumistähtaja puhul on keskne küsimus, mida lugeda aegumistähtaja viimase aasta „vastavaks kuuks ja päevaks“ TsÜS § 136 lg 2 mõttes. Tsiviilkolleegium leidis, et aegumistähtaja puhul peetakse silmas kohustuse täitmise tähtpäevale või kohustuse täitmise tähtaja viimasele päevale vastavat päeva aastates arvatava tähtaja möödumisel. Nõude maksmapanekuks on võlausaldajal aega kolm täisaastat. TsÜS § 147 lg 1 esimese lause järgse nõude sissenõutavaks muutumise ja ühtlasi aegumise alguspäeva väljaarvamine aegumistähtajast pikendaks aastat kunstlikult ühe päeva võrra (p 29).

Tsiviilkolleegium leidis, et kostjad pidid laenu tagasi maksma hiljemalt 1. veebruaril 2009. a, kuid tegemist oli pühapäevaga. Riigikohus kordas oma varasemat seisukohta, mille järgi olukorras, kus laenu tagastamise päev langeb puhkepäevale, saabub laenu tagastamise tähtpäev TsÜS § 136 lg 8 järgi puhkepäevale järgneval esimesel tööpäeval (Riigikohtu 18. aprilli 2012. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-47-12, p 14). Nimetatud seisukohale lisati, et kohustuse täitmise päeva sattumine puhkepäevale ei ole asjaolu, millele hageja pidanuks enne menetluses tuginema, vaid kalendri üldteadaolevuse tõttu on tegemist materiaalõiguse kohaldamisega (p 31). Kokkuvõttes leiti, et kostjatel oli aega kohustusi täita 2. veebruarini 2009 ja 2. veebruaril 2012 esitatud haginõuded ei olnud aegunud.

Ülevaate aluseks oleva otsuses selgitati kohtupraktika ühtlustamiseks ka seda, et läbirääkimised peatavad aegumise TsÜS § 167 lg 1 järgi üksnes juhul, kui need ka sisuliselt toimuvad. Sarnaselt 22. märtsi 2011. a otsuse tsiviilasjas nr 3-2-1-178-10 punktis 28 väljatoodud seisukohaga leiti, et aegumise peatumise aluseks ei ole ainuüksi võlgnikule korduvate kirjade saatmine, kui võlgnik ei ole sellele läbirääkimiste pidamise tahtega vastanud. Samuti ei peata aegumist TsÜS § 167 lg 2 järgi täiendava tähtaja andmine täitmiseks, kui võlgnik on juba varem teatanud, et ta keeldub kohustust täitmast (p 32).

3.2 Heade kommete või avaliku korraga vastuolus olev tehing

Tähelepanu peaks pöörama ka Riigikohtu 5. märtsi 2014. a määrusele tsiviilasjas nr 3-2-1-186-13, milles on käsitletud kiirlaenusid puudutavaid küsimusi ning lahatud heade kommete või avaliku korraga vastuolus oleva tehingu olemust. Seejuures selgitati TsÜS § 86 lg-s 2 sätestatud sundolukorra mõistet ning krediidilepingu tühisusega seonduvaid probleeme. Muu hulgas juhtis Riigikohus seadusandja tähelepanu ka sellele, et kiirlaenusajaid tuleks seadusega paremini kaitsta.

Asjaolude kohaselt nõudis hageja kostjalt võla ja viiviste tasumist. Krediidiasutus oli loovutanud hagejale oma nõude kostja vastu, mis seisnes selles, et kostja võttis kiirlaenu ega tagastanud seda. Kostja arvates oli laenuleping tühine, sest see oli vastuolus heade kommete või avaliku korraga ning palus jätta hagi rahuldatama. Lepingu krediidi kulukuse määr (567,71% aastas) ületas 22 korda Eesti Panga viimati avaldatud keskmist krediidiasutuste poolt eraisikutele antud tarbimislaenu kulukuse määra.

TsÜS § 86 lg 1 kohaselt on heade kommete või avaliku korraga vastuolus olev tehing tühine. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab, et tehing on heade kommetega vastuolus muu hulgas, kui pool teab või peab teadma tehingu tegemise ajal, et teine pool teeb tehingu tulenevalt oma erakorralisest vajadusest, sõltuvussuhtest, kogenematusesest või muust sellisest asjaolust, ja kui tehing on tehtud teise poole jaoks äärmiselt ebasoodsatel tingimustel või pooltele tulenevate vastastikuste kohustuste väärtus on heade kommete vastaselt tasakaalust väljas.

Riigikohus märkis, et TsÜS § 86 lg 2 kohaldamise eelduseks on esmalt laenusaaja sundolukord ja teiseks laenu ja sellelt makstava intressi vahekorra oluline ebaproportsionaalsus (p 16).

Tsiviilkolleegium kordas selles lahendis oma varasemat seisukohta, et lepinguvabaduse põhimõtet järgides on laenuandjal võimalik tõendada, et lepingupooltele ei olnud soorituste väärtuste vahe oluline ning heade kommetega ei ole vastuolus ka selline lepingus kokkulepitud tarbimislauende kulukuse määr, mis on suurem kui TsÜS § 86 lg 3 teises lauses nimetatud kulukuse määr (Riigikohtu 17. juuni 2011. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-49-11, p 8). Kuid lisaks nimetatud seisukohale märkis kolleegium, et laenuvõtja jaoks ei ole kohustuste väärtuse vahe oluline eelkõige juhul, kui tal oleks võimalik saada laenu ka soodsamatel tingimustel (st madalama intressiga), kuid ta kasutas suurema intressiga kiirleenu teenust põhjusel, et kiirleenu kättesaadavus oli talle kiirem või mugavam ning laenuintressi suurusel ei olnud laenuotsuse tegemisel määravat tähtsust. See tähendab aga, et laenuvõtja ei olnud sundolukorras TsÜS § 86 lg 2 mõttes. Tähtis ei ole, kas sundolukord võis tekkida hiljem, näiteks laenu tagastamise ajal (p 18).

Lahendis märgiti, et asjaolu, kas laenuvõtja sai aru laenu tingimustest ja nõustus nendega laenu saamise eeldusena, ei välista laenuintressi liigkasuvõtjalikkust, laenuvõtja sundolukorda ega ka laenuandja teadlikkuse eeldust sundolukorra kohta (p 19). Riigikohus selgitas ka seda, et kogenematus on vaid üks TsÜS § 86 lg-s 2 nimetatud sundolukorda iseloomustavat näitlikest tunnustest. Üheks oluliseks kriteeriumiks on ka laenuvõtja majanduslik olukord laenuvõtmise hetkel (p 21).

Lisaks selgitas kolleegium, et krediidilepingu tühisuse kohta käivate erisätete (TsÜS § 86 lg-d 2 ja 3) olemasolu ei välista krediidilepingu tühisuse võimalust TsÜS § 86 lg 1 alusel. TsÜS § 86 lg-t 1 on võimalik kohaldada juhul, kui krediidilepingust tuleneva krediidi ja selle eest makstava tasu vahekord on tasakaalust väljas sedavõrd erakordselt suures ulatuses, mis õigustab lugeda tehingu heade kommete vastaseks ka krediidisaja sundolukorda hindamata. Vähemalt eelduslikult võib sellise olukorraga olla tegu, kui krediidi kulukuse määr ületab krediidi andmise ajal Eesti Panga viimati avaldatud keskmist krediidiasutuste poolt eraisikutele antud tarbimislauende kulukuse määra enam kui kuus korda (p 22).

Viimaks juhtis Riigikohus seadusandja tähelepanu sellele, et kuna tulenevalt kiirleenusajate tüüpilisest madalast õigusteadlikkusest ei pruugi suur osa TsÜS § 86 järgi kaitset saada pidavatest isikutest tegelikkuses kaitset saada, oleks TsÜS § 86 regulatsioonist tõhusam kehtestada selle asemel (või osaliselt kõrval) seaduses otsesõnu intressipiirang ja kontrollida kiirleenuandjate tegevust administratiivselt. Samuti tuleks astuda seadusandlike samme, tagamaks kiirleenusajate seaduslike õiguste kaitse ka kohtumenetluses ning takistada täitemenetluses laenuvõtjate õigusi rikkuvate kompromissidest täitedokumentide kohest sundtäitmist ja piirata selgelt vahekohtu pädevust tarbijakrediidinõuete lahendamiseks (p 25).

3.3 Töötuskindlustusstaaži arvestamine

Riigikohtu erikogu 28. veebruari 2014. a kohtumääruses tsiviilasjas nr 3-2-1-135-13 selgitati töötuskindlustushüvitise maksmise aluseks oleva töötuskindlustusstaaži arvestamise korda. Töötuskindlustushüvitise maksmisega seotud küsimusi on küll halduskolleegium varem käsitlenud (Riigikohtu 21. novembri 2011. a otsus haldusasjas nr 3-3-1-27-11), kuid ei ole käsitletud olukorda, kus tööandja maksab töötajale mitme kuu tasu ette või tagantjärele ühe korraga, tasudes maksuhaldurile nende kuude eest ka kindlustusmaksed summeeritult.

Hageja esitas hagi sellel alusel, et kostjad rikkusid hageja tööandjatena kohustust maksta õigel ajal töötasu ning pidada kinni ja maksta töötuskindlustusmaksid ja sotsiaalmaksu. Kostjate tegevuse tõttu jättis töötukassa hagejale töötuskindlustushüvitise määramata põhjendusega, et hagejal ei ole selleks vajalikku töötuskindlustusstaaži. Töötuskindlustushüvitisest ilmajäämise tõttu tekkis hagejal kindlustushüvitise ja laenuandjalt saadud laenu ulatuses kahju. Poolte vahel oli vaidlus selle üle, kas tööandja peab hüvitama töötajale töötuskindlustushüvitisest ilmajäämisega tekkinud kahju vaatamata sellele, et tööandja on töötasu maksnud lõpparvega ja pidanud sellelt kinni ka kõik töötuskindlustusmaksed. Riigikohus andis asja lahendamiseks üle tsiviil- ja halduskolleegiumi vahelisele erikogule.

Õigus töötuskindlustushüvitisele on töötuskindlustusseaduse (TKindIS) § 6 p-de 1 ja 2 järgi kindlustatul, kes on töötuna arvele võetud tööturuteenuste ja -toetuste seaduse § 6 kohaselt ja kellel on töötuskindlustusstaaži vähemalt 12 kuud töötuna arvelevõtmisele eelnenud 36 kuu jooksul. Töötuskindlustusstaaž on töösuhte ajal kehtinud TKindIS § 7 lg 1 kohaselt periood, mil kindlustatu sai mh töölepingu alusel töötamise eest tasu, kui sellelt on TKindIS-s sätestatud korras kinni peetud töötuskindlustusmaksed.

Erikogu leidis, et kirjeldatud juhul tuleb TKindIS § 7 lg-te 1 ja 2 järgi arvestada töötuskindlustusstaaži kõigi nende kuude eest, mille eest tööandja töötasu ette või tagantjärele välja maksis ning kindlustusmaksed kinni pidas ja tasus. Vastupidise tõlgenduse korral jääks töötaja töötuskindlustushüvitisest ilma ka nt siis, kui ta töötuna arvelevõtmisele eelnenud 36 kuu jooksul on töötanud küll 12 kuud, kuid ühe kuu eest on tööandja maksnud töötasu ja töötuskindlustusmaksed tagantjärele (p 16). Lisaks märgiti, et isikule peab olema tagatud võimalus, et töötuskindlustusstaaži väljaselgitamisel arvestataks tegelikku töötuskindlustusmaksega maksustatava tulu teenimise aega. Isik saab taotleda nimetatud asjaolude arvessevõtmist töötukassalt, kelle pädevuses on otsustada, kas töötuskindlustushüvitise määramise eeldused, sh staažinõue, on täidetud (p 18).

Erikogu leidis, et nii maa- kui ka ringkonnakohtu otsus tuleb tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 691 p 3 alusel tühistada ja hagi jätta läbi vaatamata. Riigikohus märkis, et haginõue, mille alusena esitatud faktilistele asjaoludele tuginedes ei ole hageja õiguste rikkumine võimalik, tulnuks jätta TsMS § 371 lg 2 p 1 alusel menetlusse võtmata või TsMS § 423 lg 2 p 1 alusel läbi vaatamata.

Riigikohtunik Peeter Jerofejev jäi eriarvamusele, leides, et ringkonnakohtu otsus, millega jäeti muutmata maakohu otsus, millega jäeti hagi rahuldamata, tulnuks jätta muutmata. Ta oli seisukohal, et kõrgema astme kohtul ei olnud alust otsuse tühistamiseks ja TsMS § 423 lg 2 p 1 alusel hagi läbi vaatamata jätmiseks juhul, kui kohus ei ole keeldunud hagiavalduse menetlusse võtmast TsMS § 372 lg 2 p 1 alusel, on seda sisuliselt menetlenud ja teinud hagi rahuldamata jätmise otsuse.

3.4 Lapse sünni puhune ülalpidamine

Riigikohtu 5. märtsi 2014. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-198-13 tuleks välja tuua seetõttu, et selles lahendis käsitletakse esmakordselt küsimusi, mis on seotud isa kohustusega ema ülalpidamiseks enne ja pärast lapse sündi.

Asjaolude kohaselt palus hageja (lapse ema) kostjalt (lapse isa) välja mõista elatis ajavahemiku eest kaheksa nädalat enne ja kaksteist nädalat pärast nende ühise lapse sündi. Kostja arvates ei pidanud ta nimetatud ajavahemikul hagejat rohkem ülal pidama, kui ta seda tegi, sest hagejal oli piisavalt vahendeid enda ülalpidamiseks.

Perekonnaseaduse (PKS) § 111 lg 1 kohaselt on lapse isa kohustatud lapse ema ülal pidama kaheksa nädalat enne ja kaksteist nädalat pärast lapse sündi.

Riigikohus jõudis seisukohale, et lapse isal tekib PKS § 111 lg-s 1 sätestatud lapse ema ülalpidamise kohustus üksnes juhul, kui lapse ema ei suuda end sel ajal ise ülal pidada (otsuse p 11). Selleks tuleb hinnata, millised on lapse ema põhjendatud kulutused nimetatud ajavahemikul ning millise osa neist kulutustest saab katta lapse ema enda sissetulekust, sh makstud riiklike ja kohalike hüvitiste ja toetuste arvel (p 12).

Riigikohtu hinnangul tuleb lapse ema PKS § 111 lg 1 alusel esitatud ülalpidamisinõude puhul arvestada ema sissetulekutena saadud sünnitushüvitist, vanemahüvitist ning vanemale makstavaid riiklikke ja kohalikke peretoetusi (otsuse punktid 13-15).

Lisaks eelnevale märgiti, et lapse ema ülalpidamise kohustuse ulatuse saab määrata arvestades lapse ema tavapärase elulaadi kohaseid vajadusi ning et lapse ema ülalpidamine ei hõlma sündinud lapse vajadusi (p 18).

3.5 Riigilõivu põhiseaduspärasus

Riigikohtu üldkogu 18. veebruari 2014. a otsuses nr 3-2-1-168-13 käsitleti riigilõivude põhiseaduspärasust ning seda, milline riigilõivu määr oleks põhiseaduspärane. Nimetatud lahendile on kirjutatud ka eriarvamus, millega on ühinenud mitmed riigikohtunikud.

Asjaolude kohaselt esitas hageja kassatsioonkaebusega samal ajal Riigikohtule taotluse tagastada enamtasutud riigilõiv TsMS § 150 lg 1 p 1 kohaselt. Hageja leidis, et hagi esitamise ajal, 27. novembril 2009. a ja apellatsioonkaebuse esitamise ajal, 1. detsembril 2010. a kehtinud riigilõivuseadus tuleb jätta kohaldamata osas, mille kohaselt tsiviilasjas hinnaga kuni 3 500 000 krooni tuli hagiavalduse ning apellatsioonkaebuse esitamisel tasuda riigilõivu 145 000 krooni (9267 eurot 18 senti). Hageja palus lugeda riigilõivu põhiseaduslikuks määraks kuni 31. detsembrini 2008. a kehtinud riigilõivuseaduse lisa 1 järgi 81 500 krooni (5224 eurot 36 senti).

Riigikohus on tunnistanud põhiseaduse vastaseks riigilõivuseaduse hilisema redaktsiooni, mis sätestas apellatsioonkaebuselt sama suure riigilõivu tasumise kohustuse eurodes, kui hageja tasus kroonides (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 7. mai 2012. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-7-12). Samuti on Riigikohus tunnistanud, et põhiseaduse (PS) vastased olid hagi esitamise ajal kehtinud riigilõivuseaduse lisa 1 hageja makstud lõivust vahetult suurem riigilõiv 160 000 krooni (põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 29. oktoobri 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-40-13) ja väiksem riigilõiv 130 000 krooni

(põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 28. oktoobri 2013. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-37-13).

Tulenevalt eelpool nimetatud lahendite õiguslikest põhjendustest leidis üldkogu ka selles asjas, et tsiviilasjas hinnaga üle 3 000 000 krooni kuni 3 500 000 krooni hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt tasuda tulnud riigilõiv 145 000 krooni ei olnud menetlusökonomiamia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseks proportsionaalne abinõu (p 25). Riigikohus leidis, et riigilõivuseaduse (RLS) § 56 lg-d 1 ja 19 ning lisa 1 olid 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis vastuolus PS § 15 lg-ga 1, § 24 lg-ga 5 ja §-ga 11 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 3 000 000 krooni kuni 3 500 000 krooni tuli hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 145 000 krooni (p 26).

Üldkogu jõudis seisukohale, et riigilõivuseaduse sätete põhiseaduse vastaseks tunnistamise tagajärjel tekkinud lünga saab täita kuni 31. detsembrini 2008 kehtinud riigilõivuseaduse lisa 1 tabelis ettenähtud riigilõivumääradega (p 28).

Riigikohtunik Tõnu Antoni esitas aga eriarvamuse, millega ühinesid riigikohtunikud Hannes Kiris, Indrek Koolmeister ja Ivo Pilving. Kohtunikud nõustusid üldkogu enamuse seisukohaga, et 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud RLS § 56 lõiked 1 ja 19 ning lisa 1 olid asjassepuutavas osas põhiseadusega vastuolus ja et riigilõivu tagastamise avaldus tuli rahuldada. Kuid ei nõustunud üldkogu enamuse otsustusega, et põhiseaduse vastaseks tunnistatud lõivuregulatsiooni tõttu tekkinud lünk tuleb täita kuni 31. detsembrini 2008. a kehtinud regulatsiooniga. Leiti, et menetlusökonomiamia ja õigusemõistmise kulude kandmisest osavõtu eesmärgi saavutamiseks piisab oluliselt väiksemast riigilõivust, mis ei ületaks riigil tekkivat, asja maakohtus ja ringkonnakohtus läbivaatamisega kaasnevat kulu. Eriarvamuses jõuti seisukohale, et põhiseaduspärane oleks kehtiv lõivuregulatsioon (alates 1. juulist 2012. a kehtiv redaktsioon).

3.6 Isiku paigutamine kinnisesse asutusse

Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 19. veebruari 2014. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-155-13 on olulise tähtsusega, sest nimetatud lahendis käsitletakse põhjalikult isiku kinnisesse asutusse paigutamise eeldusi ning juhitakse seadusandja tähelepanu tõsistele puudujääkidele nii tahtevastast ravi puudutavas seadusandluses kui ka praktikas selle rakendamisel. Riigikohus leidis, et seadusandjal tuleks võimalikult kiiresti välja töötada terviklahendus isiku kinnisesse asutusse paigutamise menetluse korralduses, mis kõrvaldaks praktikas esinevad probleemid ja tagaks tõhusalt isiku põhiõiguste kaitse.

Asjaolude kohaselt kandis puudutatud isik Tartu Vanglas vabaduskaotuslikku karistust ning alates 14. detsembrist 2012 ta protestiks osaliselt nälgis. Puudutatud isik paigutati tahtevastast vangla meditsiinosakonda ning maakohtule esitati taotlus kohaldada puudutatud isiku suhtes tahtest olenematut ravi 40 päevaks, diagnoosiks oli raske depressioon psühhootiliste sümptomitega. Maakohus rakendas puudutatud isiku suhtes esialgset õiguskaitset ja paigutas ta tahtest olenematu ravi kohaldamiseks vangla meditsiinosakonda seitsmeks päevaks.

Puudutatud isik ja tema abikaasa vaidlustasid ühises määruskaebuses Riigikohtule maakohtu määruse, millega otsustati rakendada puudutatud isiku suhtes esialgset õiguskaitset ning ringkonnakohtu määruse, millega jäeti maakohtu määrus muutmata.

Riigikohus leidis nimetatud lahendis, et tahtest olenemata saab isiku paigutada psühhiaatrilisele ravile PsAS § 11 lg 1 järgi järgmiste asjaolude koosesinemise korral:

- 1) isikul on raske psüühikahäire, mis piirab tema võimet oma käitumisest aru saada või seda juhtida;
- 2) haiglaravita jätmisel ohustab isik psüühikahäire tõttu iseenda või teiste elu, tervist või julgeolekut;
- 3) muu psühhiaatriline abi ei ole küllaldane (p 36).

Lahendis leiti, et puudutatud isiku koostööst keeldumisega ei saa põhjendada psüühikahäire olemasolu. Puudutatud isikul ei ole koostöökohustust talle psüühikahäire diagnoosi panemiseks ja ta ei pea tõendama endal psüühikahäire puudumist ning kõik kahtlused tuleb lugeda isiku kasuks, st lugeda, et psüühikahäiret ei ole tuvastatud. (p 38.2) Avaldaja ja avaldusele lisatud arstide arvamus psüühikahäire kohta ei ole kohtule siduv, vaid üks tõenditest, mida kohus peab koos teiste tõenditega kriitiliselt analüüsima (p 38.3).

Riigikohus kordas oma varasemaid seisukohti, leides, et isiku tegelik ohtlikkus tuleb konkreetselt tuvastada. Isiku ohtlikkust tuleb hinnata kõrgendatud standardite kohaselt ning ohtlikkust ei saa põhjendada üldise isiku käitumist iseloomustava omadusena, vaid seda tuleb analüüsida konkreetsel juhtumil eraldi ning tuvastada ohtlikkus lähituleviku mõttes väga piiratud ajalise distantsiga ning et isiku ohtlikkus lähitulevikus on pigem kindel kui tõenäoline (Riigikohtu 30. aprilli 2013. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-44-13, p 14). Ka eksperdiarvamus ei või piirduda üldise konstateeringuga isiku ohtlikkuse kohta, iseäranis iseendale, vaid tuleb põhjendada, milles võib ohtlikkus väljenduda ning et eksperdiarvamus isiku ohtlikkuse kohta ei ole kohtule siduv (Riigikohtu 30. aprilli 2013. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-44-13, p-d 13 ja 14) (p 39.2).

Lahendis selgitati, et ka isiku terviseandmete (veresuhkur, vererõhk jms) tuginedes tervise ohustamise kontekstis peab kohus ka lahendis selgitama, milliseid tervist ohustavaid riske need väljendavad (p 39.4).

Riigikohus kordas oma varasemat seisukohta, et kohtulahendis peab olema põhjendatud, miks ei ole isiku ohtlikkust endale või teistele võimalik vältida muul viisil kui kinnises asutuses (Riigikohtu 2. märtsi 2007. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-145-06, p 20; 30. aprilli 2013. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-44-13, p 15) (p 40).

Riigikohus rõhutas ka seda, et kohtulahendist peab minimaalselt nähtuma, kas ja millisesse kinnisesse asutusse isik paigutatakse, samuti see, kas lisaks paigutamisele sanktsioneerib kohus ka tahtevastase ravi. Ravi liiki ja ulatust ei pea kohus määrama kindlaks detailselt, kuid vähemasti peab isikule endale olema lahendist arusaadav, kas talle võib (ja millisel viisil) selle järgi tahtevastastelt ravimeid manustada (p 56).

Lahendis märgiti, et seadus ei näe ette esialgse õiguskaitse algset kohaldamist üle nelja päeva. Kuid kui juba ette on näha, et isikut peab kinni hoidma rohkem kui neli päeva, tuleks selleks õigustatud isikul esitada koos esialgse õiguskaitse avaldusega kohe ka põhiavaldus isiku kinnisesse asutusse paigutamiseks või siis esitada see pärast esialgse õiguskaitse avalduse esitamist. Esialgse õiguskaitse pikendamise avalduse esitamine peaks olema erandlik ja põhjendatud eelkõige vaid juhul, kui põhimenetluse toiminguid ei jõuta piisavalt kiiresti teha (p 46.3).

Tsiviilkolleegium selgitas, et kohus peaks isiku paigutamisele kinnisesse asutusse põhimõtteliselt otsustama ka seal tahtevastast kohaldatava ravi üle. Tahtevastane isikule ravimite manustamine on tõsine põhiõiguste riive, mis peab olema kohtulikult kontrollitav (p 55). TsMS § 538 lg 1 p 2 järgi märgib kohus isiku kinnisesse asutusse paigutamise määruses mh kinnisesse asutusse paigutamise abinõu kirjelduse. Riigikohtu arvates tähendab see, et kohtulahendist peab minimaalselt nähtuma, kas ja millisesse kinnisesse asutusse isik paigutatakse, samuti see, kas lisaks paigutamisele sanktsioneerib kohus ka tahtevastase ravi. Ravi liiki ja ulatust ei pea kohus määrama kindlaks detailselt, kuid vähemasti peab isikule endale olema lahendist arusaadav, kas talle võib (ja millisel viisil) selle järgi tahtevastast ravimeid manustada. Juhul, kui kohtumäärus on ebaselge, ei ole selle alusel õigus tahtevastast ravida (p 56).

Lisaks eelnevale leiti, et TsMS ja PsAS loogika ja põhimõtted ei ole omavahel piisavas kooskõlas ning seaduste koostoimes rakendamisel on praktikas tekkinud põhimõttelist laadi probleemid (p 63).

Määruses jõuti seisukohale, et kohtuvälist tahtevastast hospitaliseerimist, mida võimaldab ka TsMS § 534 lg 6, tuleb tunnustada vaid erandlikult ja väga kitsastes piirides, kui asjaolude tõttu ei ole jäänud muud võimalust (p 64).

Nenditi ka seda, et riik ei ole loonud psüühiliste probleemidega isikutega tegelemiseks sõltumatut ja efektiivset järelevalvesüsteemi, mis tagaks isiku õigeaegse tahtevastasele ravile paigutamise avalduste esitamise. PsAS § 13 lg 1 järgi arstidele isikult vabaduse võtmise avalduse esitamise õiguse andmine ei ole vähemalt üldjuhul õige (p 65).

Lisaks juhiti tähelepanu sellele, et praktikas on kujunenud TsMS §-s 534 sätestatud esialgse õiguskaitse kohaldamise menetlus iseseisvaks menetluseks, millele enamasti põhimenetlust ei järgnegi (p 66). TsMS § 534 lg 5 võimaldab kohaldada esialgset õiguskaitset kokkuvõttes 40 päeva jooksul - see on aga vastuolus esialgse õiguskaitse olemusega, mille ülesanne on lahendada olukord esialgu ja seejärel alustada põhimenetlusega, hindamaks kõiki asjaolusid korrektselt (p 66.1). Riigikohtu tsiviilkolleegium rõhutas, et olukord, kus esialgsele õiguskaitsele põhimenetlust üldjuhul ei järgnegi, ei vasta seaduse mõttele ega ka sättele (p 66.3).

Riigikohus viitas ka sellele, et seaduses ei ole rahuldavalt reguleeritud alusetult kinnisesse asutusse paigutatud isikutele kahjuhüvitise maksmise kord – on arusaamatu, miks ei ole need isikud hõlmatud sarnaselt teiste võrreldava kategooria isikutega (nt vangid, vahistatud) riigi poolt isikule alusetult vabaduse võtmisega tekitatud kahju hüvitamise seaduse toimealasse (p 68).

Viimaks rõhutati, et Põhiseadus, EIÕK ega ka Eesti seadused ei luba isikult võtta vabadust põhjusel, et ta on teistele ebameeldiv või tülikas, mh kui ta näeb ümberringi vaid oma õiguste rikkumist ja seda avalduste ja kaebustega ka väljendab. Seda isegi siis, kui tegemist võib olla tajuhäirete või muude psüühiliste probleemidega isikutega. Kellegi kinnipidamine ainuüksi põhjusel, et tema vaated või käitumine lahknevad ühiskonnas valitsevatest normidest, ei ole Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga kooskõlas (vt Euroopa Inimõiguste Kohtu 24. oktoobri 1979. a otsus asjas nr 6301/73 Winterwerp vs. Madalmaad, p 37) (p 70).